

Kultuur > Teater

Tellijale

ARVUSTUS > See ei loe, et pinge kukub kolks ja kolks põrandale

Andrus Karnau
ajakirjanik

12. september 2024, 00:01

▶ Kuula

Vanemuise «Sada grammi taevasina»: Piret Laurimaa, Reimo Sagor (keskel) ja Veiko Porkanen. — Foto: Maris Savik

Festivali Draama kaks kõige tähtsamat ja huvitavamat lavastust rääkisid sõjast. Kui olla täpne, siis ammutasid ainese Venemaal ja Ukrainas toimuvast ning tõstsid kogutu taeva alla.

Tartu festivali puhul oleks ju kohane parafraseerida Kristjan Jaaku: kas siis elu, mida kogeme siin ja praegu, ei võiks jõuda tähtedeni igavikku omale otsima?

Festival Draama 2024

- Kuraatorid Hedi-Liis Toome, Liisi Aibel, Karin Allik, Meelis Oidsalu
- 12 lavastust kaheksal päeval Tartu teatris ja muudes saalides
- Tänavu oli festivali osaks ka Eesti näitekirjanduse lugemismaraton

Igaks juhuks: festival Draama toimus septembri esimesel nädalal Tartus. Mängiti lavastusi, mille olid valinud neli kuraatorit. Tegu pole ideaalvalikuga, sest paljusid lavastusi ei saanud tegijad Tartusse tuua.

See ei loe, et pinge kukub kolks ja kolks pörandale

00:00 / 00:00

1

...naga eotamatuid seoseid ja tallelepanekuid.

Lavalt rindele

Natalka Bloki näidend «(Elu) sunnitud valikud» keerleb küsimuste ümber, miks inimene jäi sõja ajal Ukrainasse ja miks ta põgenes. Kõige rohkem unistab aga lätlase Valters Sīlise lavastatud näitemäng sõja lõpust.

Ukraina näitleja Natalka Kobõzka Tartus lavastuse järelvestlusel. — Foto: Andrus Liivamae

Teadmine, et neli näitlejat on publiku ees vaid tänu õnnelikule juhusele – nad ei ole Venemaa raketiga veel pihta saanud –, pingestab etenduse juba enne tulede kustumist saalis. Kui etendus läbi, kiirustasid nad tagasi kodumaale. Vaba Lava ja Kiievi Dramaturgide Teatri ühistööna valminud lavastuse neljast näitlejast üks läheb püssi alla, kui Ukrainasse tagasi jõuab. Kui neid ridu loete, on tal võib-olla juba munder seljas ja ta on teel rindele.

Etenduse järelvestlusel tahtsin kangesti küsida, et miks te tagasi lähete. Siin, Eestis, on veel turvaline, taevas lendavad reisilennukid, pommid ei plahvata. Aga mu küsimus sureb veel enne õhu saamist. Sama hästi võiks keegi küsida minult, et miks ma ikka veel elan paigas, mida Putini armee õige pea ründab.

Näidendi autor ja lavastaja tuletavad publikule halastamatu järjekindlusega meelde Ukraina reaalsust – õhuhäire sireene, mis sunnivad kõik igapäevase jätma ja põgenema keldrisse.

Näitleja Natalka Kobõzka rääkis pärast etendust, et Ukraina teatrisaalid on praegu enamasti välja müüdnud. Enne sõda oli Ukrainas väga populaarne Venemaa teater, praegu aga Ukraina oma. Inimesed tahavad näha väljamõeldud maailma, on valmis kannatama õhuhäirevarjendis ja seejärel naasma, et pooleli jäänud etendust edasi vaadata.

Vaba Lava on vist ainus teater, kes on tähele pannud, et siinsamas käib sõda. Lavastust «(Elu) sunnitud valikud» pole ilmselt palju mängitud, sest erateatri võimalused on üliahtad. Lavastus on tehtud

nappide vahenditega: videokaamera, varjevõrk ja mõned joogamatid. Asjade vähesus oli ilmselt ka taotluslik, sest sõdivas riigis või põgenikuna võõral maal elades ongi kõigest puudus.

0.75

✓ 1

1.25

See ei loe, et pinge kukub kolks ja kolks pörandale

00:00 / 00:00

1

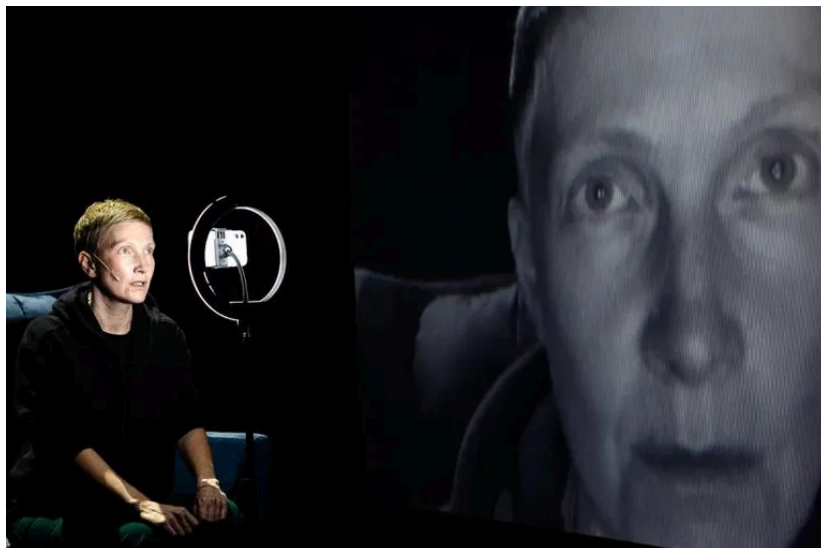
Vaba Lava lavastus «(Elu) sunnitud valikud». — Foto: Ilja Smirnov

Teatrikriitik Enn Siimer lausus etenduse järelvestlusel umbes nii, et tema ei uskunud, et sõda võib kujutada kunstilisena. Siimeri laused võtsid kokku ka põhjuse, miks Vene-Ukraina sõda pole Eesti teatris teemaks – kõik on meile liiga lähedal, teatrimaja ukse all.

Maailmaklass Vene Teatris

Jällegi Läti. Alvis Hermanise lavastus «Post Scriptum» Riia Uues Teatris nägi rambivalgust neli kuud pärast sõja algust. Monolavastus rääkis Anna Politkovskajast, peaosas Tšulpan Hamatova. Miks ma sellele osutan? «Post Scriptumi» lavakujundus on eriline, publik istub silmitsi teleriekraaniga, mille taga kitsukeses toas toimetab näitleja.

Aasta hiljem kordas Timofei Kuljabin Tallinnas Vene Teatris sama võtet, kui tõi lavale Bertolt Brechti «Kolmanda impeeriumi hirmu ja viletsuse». Jällegi publik helendava ekraani ees, näitlejatele on jäetud kitsuke, peaaegu kahemõõtmeline ruum võrreldes tavalise lavaga.

Vene Teatri Bertolt Brechti «Kolmanda impeeriumi hirm ja viletsus». Fotol abikaasa osatäitja Tatjana Kosmõnina. — Foto: Vene Teater

0.25

0.5

Nii üks kui ka teine lavastaja kasutab Venemaal toimuva kirjeldamiseks üht kujundit – telerit. Nii nagu venelased näevad maailma läbi helendava ekraani, näeme meie Venemaad, vaadates telepurki. Ilmselt ei pea enam lisama, et Kuljabini kohandas

0.75

✓ 1

1.25

See ei loe, et pinge kukub kolks ja kolks pörandale

00:00 / 00:00

1

Nii nagu Ukraina lavastuses oli tunda koormat, mis lasub sõja ohvritel, on samasugune maadligi vedav kivi kaelas teisel pool rindejoont elavatel inimestel.

Lavastuse võttestik, kus tähtsal kohal väikesed detailid – näitlejate mäng pöörduv aina enam sissepoole, hääled vaibuvad kuni täieliku vaikuseni –, mõjub rusuvalt. Nii nagu Ukraina lavastuses oli tunda koormat, mis lasub sõja ohvritel, on samasugune maadligi vedav kivi kaelas teisel pool rindejoont elavatel inimestel.

Kuljabini ja Hermanise tõlgendus Venemaal toimuvast on hämmastavalt sarnane. Kunstnike taju on ühesugune.

Vene Teatri näitlejate meisterlikkus on näitemängu õnnestumise eelduseks, nüansside tajumine partneri mängus, iseenda tugevuse toon-toonilt timmimine. Rahvusvahelist meistiklassi ei peagi otsima kaugelt välismaalt, see on siinsamas, Tallinnas Vabaduse väljakul. Draama festivali publikul oli õnn seda näha ühel õhtul Vanemuise väikeses majas.

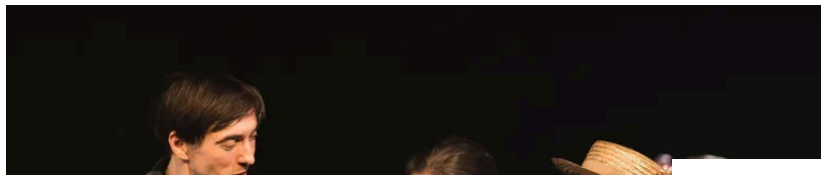
Sõja jõudmine teatri ukse alla ja selle vahelt sisse koorus ka etendusejärgsel vestlusel, kui Tatjana Kosmõnina ütles umbes nii, et Vene Teatri näitlejad on sunnitud praegu iga päev tõestama, et nad on omad, et nad ei ole Eesti vastu. Kosmõnina lauseist koorus ilusasti välja, et sõda on juba kohal, see pole kusagil kaugel, vaid käib siinsamas Tallinnas ja Narvas, Võrus ja Assamallas. Teater on vaid üks koht, kus sõja hirmu ja ängiga silmitsi seista.

Lilli, Lilli, Suburg, Lilli

Genialistide Klubi saal, kooruva värvi ja laguneda ähvardava uksega, on pakkunud Draama festivalil unustamatuid elamusi. Üle-eelmisel aastal jõi Anne Tüرنpu tinti ja eelmisel aeles ihualasti Netti Nüganen tsemendi-liiva hunnikus. Vastavalt: «Eden Detail» ja «Müüt: päeva äärel». Nii üks kui ka teine füüsiline keha, sinist vedelikku oksendav või tolmuga kattuv, olid märgid, mida mõista võib vaid etendusi näinu.

0.25

0.5

0.75

✓ 1

1.25

See ei loe, et pinge kukub kolks ja kolks pörandale

00:00 / 00:00

1

Musta Kast «Lilli»: Agur Seim, Silva Pijon (keskel) ja Mariann Tammaru. — Foto: Rasmus Kull

Must Kast mängis sel aastal Genialistide Klubis lavastust «Lilli» (autorid Kaija Maarit Külm ja Jaanika Tammaru), mille märgikeel oli märksa kergemini mõistetav, aga mis sellest hoolimata võtab auga oma koha nimetatud rivis.

Kes sõandaks räpivormis kõnelda ajaloolisest kultuuritegelasest Lilli Suburgist ja sinna vahele veel narrida viimase kaasaegset Lydia Koidulat? «Lilli» tegijad julgesid, ja tegid õigesti.

Lihtne võib olla lihtsalt või sügavalt. Viimase tarbeks on vaja keeruline taandada algosadeks, tuua kordaja sulgude ette. «Lilli» teine võib peitub ootamatuses. Kes sõandaks räpivormis (vahepealkirjale võib lugeja rütmi juurde kujutada) kõnelda ajaloolisest kultuuritegelasest Lilli Suburgist ja sinna vahele veel narrida viimase kaasaegset Lydia Koidulat? «Lilli» tegijad julgesid, ja tegid õigesti. Kolmas on õhustiku tajutamine, mis toimub linnas ja maal. Võrdõiguslikkuse heitlus pole lõppenud. Õigupoolest on võitlus võrdsuse eest uue hoo sisse võtnud, sest naised tunnetavad enda võimaluste kahanemist. Teater on ainult üks tilluke ebemeke, mis hetkeks peegeldab.

Kui inimene vaatab oma elus vaid ühe lavastuse, siis võiks see olla «Lilli». Kergesti mõistetav, samuti kasutavad tegijad võtet, et nad ei püüa teatritegemise köögipoolt vaataja eest peita, et mustkunstnikuna esile hüpata. Samas võtmes toimetavad Lauri Lagle «Reis metsa lõppu» näitlejad oma argist käsitööd otse vaataja silme all.

«Lillis» lauldakse ja nutetakse ning naerdakse, omal moel on lavastus kui teatrikunsti kvintessents.

Kultuuri- ja elulugu

Kas Juhan Jaik oskas ette kujutada, et sada aastat hiljem võtavad riigi parimad näitlejad tema jutustuse tõlgendamiseks? Vaevalt. Võib-olla. Aga nii just «Reis metsa lõppu» toimib – vana hea psühholoogiline teater, kuidas näitetrupp teeb jutustuse «Ohemäe jahimehed» järgi

0.25

0.5

valmiva lavastuse proove. Siin nad on, meie ees. Nuttes ja naerdes, eksides ja leides, mängides korraga iseennast ja iseenda märki.

0.75

✓ 1

1.25

See ei loe, et pinge kukub kolks ja kolks pörandale

00:00 / 00:00

1

Marika Vaarik mängib Marika Vaarikut lavastuses «Reis metsa lõppu». — Foto: Heikki Labi

Hoopis teisest puust lõbusus, kuigi seegi tugevate etenduskunsti pistetega, paistis aga Vanemuise lavastusest «Sada grammi taevasina», äärepealt oleksin kirjutanud sada grammi tangusoola. Urmas Vadi kirjutatud ja lavastatud, kuigi viimane on vist rohkem trupi ühislooming, toob vaataja ette Artur Alliksaare elu ja luuletused.

Alliksaare ande puudutus on nii tugev ja näitlejate rõõm oma mängust, et tangusoolast saab lõpuks taevasina, ja see ei loe, et pinge kolks ja kolks lavapörandale kukub. Koristajate balletinumber on nii vägev, et tahan karjuda braavo ja plaksutada. Tegelikult teengi seda, pinginaabrite hämmelduseks. Elu tungib teatrisse ja vaataja saalis niikuinii osake näitemängust.

Seotud lood

TEATER 29. juuli

ARVUSTUS › Saaremaa ooperipäevade «Carmen»: publik trampis ja kiljus vaimustusest

TEATER 22. juuni

TEATRIKUNST POLE PÖÖBLILE › Pagulusest rääkiva lavastuse võõrkeelsed osad jäävad tõlketa (2)

KULTUUR 8. juuni

ARVUSTUS › Draamateatri «Rahamaa»: me saame kotti. Ikka veel

TEATER 23. märts

NÄDALA PERSOON › Rosita Raud: Eesti ühiskond käitub nagu jonniv laps